

A széljegyzetekről

— F—r A—n —

***H**a egy műben, hol széljegyzetek fordulnak elő, az egyik oldalon úgy esik a széljegyzethez tartozó bekezdés, hogy alul csak két sor marad, míg a széljegyzet öt-hat sorból áll, szabad-e a széljegyzetet megtörni és átvinni a másik oldalra?*

A feltett kérdésre igen gyakran szükséges volna a válasz azon szaktársaknál, kik egész éven át mást sem tesznek, mint állandóan műveket tördelnek és azt hiszem, hogy ezek igen érdeklődnek a kérdés megoldása iránt, de érdekelni fogja és érdeklődnie kell ez irányban minden egyes szaktársnak; mert egyik sem tudhatja, mikor kell neki is egy művet tördelnie, melyben széljegyzetek (Marginalien) vannak és a melyben a fönti kérdés megoldására szükség volna. Vajjon mit csinálna az illető ez esetben?

Azt hiszem, legelőször is az üzletvezetőhöz menne és megkérdezné, vajjon mitévő legyen? Mivel azonban minden üzletvezetőnek saját külön theoriája van, magától értetődik, hogy az illető szedőnek ragasz-

kodnia kellene az üzletvezető utasításához. Ez pedig azt vonná maga után, hogy a hány könyvet kezünkbe vennénk, azok mindegyikében más és más mód szerint látnók alkalmazva a széljegyzeteket.

Hasznos dolgot vélek tehát cselekedni, ha e kérdés felől saját nézeteimet előadom, megjegyezve, hogy nem tartom nézeteimet megdönthetetleneknek; csak azt óhajtom ezzel elérni, hogy ha ilyen esetek előfordulnak, úgy azok egyöntetűen legyenek elintézve.

Mielőtt áttérnék főnti kérdés megoldására, tisztában kell lennünk a felől: mi is a széljegyzet és hogyan alkalmazzuk azt?

A széljegyzeteket már régidők óta használják. Bizonyítják ezt régi irott könyvek, melyeket alkalmam volt Prága város legnagyobb könyvtárában három év előtt látnom. Régi könyviróink a széljegyzeteket mintegy cím gyanánt használták, mivel ők igen szerették, ha irott könyvük mintegy megszakítás nélkülieknek látszottak, azaz nem szerették a nagy térközöket, a miket a címek a kéziratban képeznek, így tehát az oldalra irták a bekezdéshez vonatkozó tárgyat cím gyanánt. De nemcsak a régi írók szerették, ha könyvük tömör volt, hanem a jelen század néhány írója is nagy súlyt fektet arra, hogy könyve minél tömörebbnek látszassék; így tehát ők is a címeket széljegyzetek gyanánt használják.

A széljegyzetek régebben az állami utasításoknál és törvényeknél voltak *közvetlen* alkalmazásban, míg ima- és tankönyveknél *közvetve* alkalmaztattak; sokszor csupán megjegyzés gyanánt vagy pedig egyik-másik fontosabb pontnál.

Jelenleg a széljegyzeteket igen sokszor alkalma-

zásba veszik; többek közt nagyobb tudományos műveknél, biztosítási nyomtatványoknál, takarékpénztári és egyéb intézetek évi jelentéseiben, felsőbb tanodák részére készített tankönyveknél, alapszabályoknál és legujabban a kereskedők és gyárosok által használt utasítás-kiadványoknál, hol leginkább cím gyanánt használják, ritka esetekben, évi mérlegeknél szokták csak a széljegyzeteket mintegy rövid kivonatképen használni a mellette levő mondatokról.

A széljegyzetek mindig úgy alkalmaztatnak, hogy a szedés külső oldalán álljanak; azaz a páros számú oldalaknál a *baloldalon*, a páratlan számú oldalaknál a *jobbaldalon* kell lenniök. Ügyelni kell arra is, hogy a széljegyzetek ne tapadjanak a szöveghez, azért is a szöveg és a széljegyzet közé egy-két térső teendő. A széljegyzetek mindig a szöveg szélességéhez képest lesznek alkalmazva és ügyelni kell arra is, hogy szélesre ne legyen az szedve, mivel ez által izléstelené válik a mű, a melyhez a széljegyzet használtatik. A széljegyzet leginkább 2 ciceró szélességnél kezdődhetik, de sohasem szabad azt 6 cicerónál szélesebbre szedni, mivel ha szélesebb, elveszti a széljegyzet jellegét.

Igen fontos az is, hogy minő nagyságú betűkből szedjük a széljegyzeteket. Azt tartom leghelyesebbnek, ha a széljegyzeteket mindig a szöveghez használt betűfajnak két fokkal kisebb fajából szedjük; azaz tertianál ciceróból, mittelnél garmondból, cicerónál petitből, garmondnál és petitnél nonpareilleből. Petitnél azért emlitek nonpareillet, mivel nem minden nyomdában van perl irás és ezt az irást nem is igen szokták használni a széljegyzetekhez.

Ajánlatos továbbá, ha mindig megtartjuk a stílt

is, azaz ha közönséges ciceróhoz nem veszünk petit cursivot széljegyzetnek, hanem petit antiquát. Cursiv írást csak akkor használjunk, ha a szöveg szintén cursivból van szedve; szintúgy más írásfajokat is lehetőleg kerüljünk a széljegyzeteknél. Megtörténik azonban, hogy a szerző megkívánja, hogy a széljegyzeteket kövérebb írásból szedjük; akkor leginkább ajánlatos, ha keskeny egyiptienne írásból, vagy steinschriftből szedjük azt.

Ezek előrebocsátása után áttérek a feltett kérdés megoldására.

A fentebbiek elmondása után látjuk, miszerint a széljegyzetek többnyire cím gyanánt használtak; miután pedig tudjuk azt, hogy címeket nem szokás — és nem is szabad — megtörni, magától értetődik, *hogy a széljegyzeteket sem szabad átvitel által megszakítani.*

Ez ugyan helyes, de az elmélet arra tanít bennünket, hogy ha az idézett mondat, a melyre a széljegyzet vonatkozik, egyik oldalról a másikra vitetik át, a mi által az értelem szintén megszakítatik, úgy okvetlenül a széljegyzet is átviendő, ha az 5—6 sorból áll, mivel itt is megszakíthatjuk az értelmet.

De azt tartom, hogy az elmélet többnyire felületesen tanít bennünket ajánlom tehát, hogy ha az elméletet mellőzzük, és e helyett a gyakorlati térre megyünk át (a mely éppen az ellenkezőről győz meg bennünket); *úgy semmiesetre sem szabad a széljegyzeteket megszakítani*, t. i. az egyik oldalról a másikra átvinni és pedig azért sem, nehogy a rövid kivonat és átnézet már az átlapozás miatt is értelemzavaróvá válják.

Könnyű azt mondani, hogy nem szabad megtörni, de azon szaktársak, kik éveken át tördelnek, ezzel a puszta kijelentéssel nem igen elégszenek meg és jogosan; mert ha valaki azt mondja, hogy nem szabad ezt így tenni, az akkor mutasson rá arra is, hogy mit kell ilyen esetben tenni?

Ha ilyen eset fordul elő, úgy azt kétféle mód szerint vélem elintézhetni.

Az első mód az, hogy 3—4 oldalt visszatördelünk, illetve összehúzzunk vagy pedig 3—4 oldalt egyenletesen kikergetünk; az első által azt nyerjük, hogy nem két sor maradna alul, hanem több és ekkor a széljegyzet is kényelmesen odahelyezendő volna; az egyenletes kikergetés által (ha lehetséges) viszont azt nyerjük, hogy a két sort is átviszszük a túloldalra és ez által ki van kerülve a széljegyzet megtörése.

Ha pedig a fentebbi módok bármelyike, az előbbi oldalakon levő széljegyzetek vagy egyéb más technikai okok miatt lehetetlenné válnék, úgy ajánlanám a második módot, mely abból áll, hogy a széljegyzetet egy sorral feljebb kezdjük el, mint a hol kellene kezdeni és valamivel lejjebb az Anschlagba ereszzük le; így a föl- és leeresztés által nyerjük meg azt a tért, a mi az 1—2 sort kiteszi és a mit át kellene vinnünk.

Előfordulhat ugyan olyan eset is, hogy a széljegyzetet nem kezdhethük följebb; úgy ajánlom azt a szokatlan módot, hogy még a meghatározott oldalhosszon túl is hagyjuk a széljegyzetet lelógni. Ez ugyan sérteni fogja a szemet, de miután a széljegyzet által már az oldalon levő tért kihasználjuk, azt hiszem, hogy az oldal alatti tért is kihasznál-

hatjuk, rendkívüli esetekben, széljegyzetnek; természetesen ilyen eset nagy ritkán fordul elő.

Ezekben fejtettem ki nézeteimet a felvetett kérdéstről. Hogy sikerült-e vagy sem, azt az olvasók ítéletére bízom, kérve őket, hogy ha más módot tudnának, úgy hozzák azt nyilvánosságra. Addig, míg jobb módot nem tudnak, vegyék ezt útmutatásul, ez által el lesz kerülve az, hogy minden könyvnél másképpen alkalmazzuk a széljegyzeteket.

Igyekezzünk tehát egyöntetű munka által szakmánknak hasznos szolgálatot tenni!

